

Rhizocrinus maximus n. sp.

og nogle Bemærkninger om

Bourgueticrinus danicus Br. N.

Af

K. BRÜNNICH NIELSEN.

CRINOIDSLÆGTEN *Rhizocrinus*, der jo er bedst kendt fra Formen *Rhizocrinus lofotensis* Sars, der hører til den norske Dybvandsfauna, kendes fossil fra Tertiæraflejringer, dog ikke ældre end Eocæn. Det har derfor Interesse at se, at Slægten kan følges tilbage til langt tidligere Perioder i Jordklodens Historie og endda i meget veludviklet Form.

I min Afhandling om Crinoiderne i Danmarks Kridt-aflejringer findes omtalt en *Rhizocrinus dubius* Br. N. fra Boringen i Grøndalsengen.¹⁾ Der fandtes kun ét Eksempel af et Bæger, hvis enkelte Plader var meget vanskelige at udrede, saa det var umuligt at erhverve fuld Sikkerhed for Slægts-Bestemmelsens Rigtighed. At der imidlertid, geologisk set, ikke er noget i Vejen for at finde *Rhizocrinus* i senere Aflejringer, viser nogle nye Fund fra Danienaflejringer paa Saltholm og ved Kagstrup. Sidste Sommer (1914) lykkedes det mig at finde nogle Bægere, der meget tydeligt viser Grænserne mellem de enkelte Plader og derfor muliggør at bestemme dem sikkert som hørende til Slægten *Rhizocrinus*.

Som bekendt er *Rhizocrinus* en af Slægterne i Familien *Bourgueticrinidae*, der foruden den nævnte rummer Slægterne *Bourgueticrinus*, *Mesocrinus* og *Bathycrinus*. Disse Slægter adskilles paa den Maade, at der hos *Bourgueticrinus* sammenvoxet med Bægeret findes

¹⁾ Danmarks geolog. Undersøg. II R. Nr. 26, S. 55.

et eller flere Stilkled, der danner een Plade, kaldet proximale, medens de øvrige Slægters øverste Stilkled er lille og skiveformet, frit bevægeligt.

Rhizocrinus-Bægeret kendes let fra de to sidstnævnte Slægters derved, at basalia er store, d. v. s. høje i Forhold til radialia, medens det omvendte er Tilfældet med de to sidste Slægter, der bl. a. kan kendes fra hinanden derved, at Stilkledene hos *Mesocrinus* er massive med en Ledkam, der danner en Ring om Centralkanalmundingen, medens Stilkledene hos *Bathycrinus* har tragtformede Gruber omkring Centralkanalmundingen, givende Plads for Ligamenter.

Den eneste hidtil i de danske Danién-Aflejringer sikkert fundne Slægt er *Bourgueticrinus*, hvis Stilkled ganske ligner Stilkledene hos *Rhizocrinus* og findes i store Mængder i næsten alle vore Danién-Aflejringer.

De fundne Bægere af *Rhizocrinus* er lige saa store som Bægrene af *Bourgueticrinus danicus* med dertil hørende proximale og har ganske den samme ydre Form, saa det er umuligt at skelne de to Slægter fra hinanden, naar Forholdene ikke tillader at se Grænserne mellem de enkelte Plader eller Undersiden af Bægeret, hvor *Bourgueticrinus*-Bægrene viser en Ledflade som fra et almindeligt Stilkled, medens *Rhizocrinus*-Bægrene viser en circular Flade, delt ved svage Furer i 5 Dele, svarende til Grænsen mellem de 5 basalia.

Den nys fundne Arts Bæger er meget stort i Forhold til det hos den recente *Rhizocrinus lofotensis*. Beskrivelsen af Arten bliver da saaledes:

Rhizocrinus maximus n. sp.

Calyx large, lengthened, somewhat pear-shaped, the thickness increasing upwards. Exterior surface smooth. The limits between the plates faintly conspicuous, only to be seen in favourable lighting and by means of the lens. The height of the radialia $\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{10}$ of that of the basalia. The body cavity enclosed by the radialia is a

narrow channel. The articular surfaces towards the primibrachiale comparatively large, bearing strong ridges. Basalia long. The underside of the five plates circular and concave; in favourable lighting the limits between the five plates are to be seen here. Brachia are not yet known. The joints of the stem are for the moment not to be distinguished from those of *Bourgueticrinus danicus*.

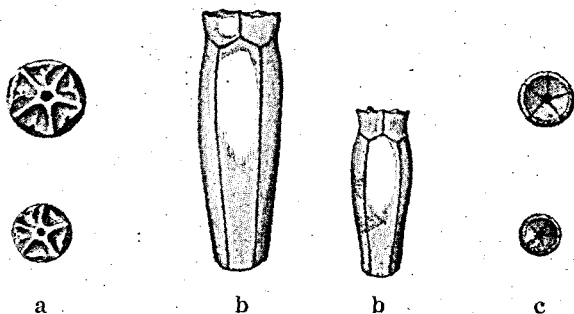

Fig. 1. *Rhizocrinus maximus* n. sp. To Bægere. 6:1. Saltholm.
a Radialledfladerne. b Bægrene sete fra Siden.
c Bægrenes Underside.

Bægeret stort, langstrakt, noget pæreformet, idet Tykkelsen tiltager noget opadtil. Ydersiden er glat; Grænsen mellem Pladerne saa svagt fremtrædende, at den kun kan ses i gunstig Belysning og med bevæbnet Øje. Radialia er smaa, Højden $\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{10}$ af basalia's Højde. Ledfladerne med primibrachiale er forholdsvis store, kraftige, ligger omtrent vandret, har stærke Ledkamme. Den mellem radialia liggende Del af Krop-hulen er indskrænket til en smal Kanal. Basalia er lange. Undersiden af de 5 Plader danner en circular, let ind i Bægeret hulet Flade, der under gunstige Forhold ved 5 radiære Furer viser Grænserne mellem de 5 Plader. Armene kendes ikke.

Stilkledene kan foreløbig ikke adskilles fra dem der hører til *Bourgueticrinus danicus*.

Arten er fundet i Danien'et, baade i ældre Bryozokalk (Kagstrup) og i yngre Bryozokalk (Saltholm).

Fundene paa Saltholm i Sommer gav ogsaa en anden Oplysning af Interesse.

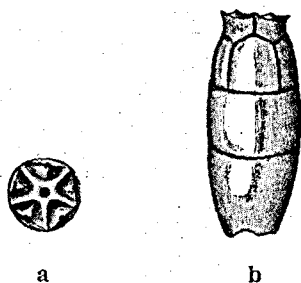

Fig. 2. *Bourgueticrinus danicus* Br. N. 6:1. Saltholm.
a Radialledfladerne. b Bægeret set fra Siden, visende proximales
Sammensætning af 2 Stilkled.

Bourgueticrinus-Slægtens proximale, der jo er sammenvoxet intimt med Bægeret, er i Reglen forholdsvis stort, i hvert Fald meget større end de derunder siddende bevægelige Stilkled. Det har derfor været meget omtvistet, hvorvidt denne Plade var et enkelt Stilkled eller sammensat af flere sammenvoxede Stilkled. Et enkelt Exemplar af en *Bourgueticrinus danicus* fra Saltholm viser imidlertid tydeligt Sammenhængen, idet en circular Fure omtrent paa Midten af Pladen viser dens sammensætning af mindst 2 Plader.

Morsomt nok danner disse danske Former af de to Slægter, hvad Bægeret angaar, tydeligt en Overgang, idet basalia hos de danske *Bourgueticrinider* er større end radialia. Tænker man sig proximale fjærnet, blev Bægeret som hos *Rhizocrinus*, og tænker man sig blot et lille proximale fastvoxet til vor *Rhizocrinus*, er Formen en *Bourgueticrinus*, saa efter al Sandsynlighed staar vi her nær ved *Rhizocrinus*-Slægtens Vugge.